سیاست‌نامه

شماره ۰۰۰۲۰۳

دی ۱۴۰۰

بنزین برای همه؛ برقراری عدالت یا کاهش هزینه‌های دولت

بسم الله الرحمن الرحیم

عنوان گزارش: **بنزین برای همه؛ برقراری عدالت یا کاهش هزینه‌های دولت**

تهیه و تدوین: **اندیشکدهٔ حکمرانی انرژی و منابع**

آدرس وب سایت: **iranergi.com**

تاریخ تهیه گزارش: **دی ۱۴۰۰**

نشانی: تهران، خیابان شهید دکتر حبیب الله، تقاطع خیابان شهید سروش (یکم)، پلاک ۹۶، پژوهشکده مطالعات فناوری- ۰۲۱۶۶۵۰۰۰۶۵

مطالب بیان‌شده در گزارش‌ها و انتشارات اندیشکده، نتیجه تحقیقات پژوهشگران و بیان‌کننده دیدگاه‌های مؤلفان آنهاست و لزوماً موضع رسمی اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران نیست، مگر آنکه به آن تصریح شده باشد.

اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران

فهرست مطالب

شرح ماجرا ۳
سابقه طرح ۸
نظرات کارشناسان و مسئولین نسبت به طرح ۱۰
نظرات مخالف ۱۰
آثار مخرب اقتصادی ۱۰
عدم انجام مطالعات دقیق امکان سنجی و عدم توجه به نتایج و پیامدهای اجرای طرح‌های مشابه ۱۶
هدررفت منابع ملی ۱۷
تلاش دولت برای کاهش هزینه‌های خود ۱۹
نظرات موافق ۱۹
برقراری عدالت اجتماعی ۲۰
آثار مثبت اقتصادی، به‌ویژه جلوگیری از قاچاق ۲۳
جمع‌بندی نظرات ۲۵
راهکار سیاستی ۲۸
تقدم مسائل کلان اقتصاد به شوک‌درمانی ۲۹
اتخاذ سیاست مناسب ارزی ۲۹

افزایش قدرت خرید مردم ۳۰
برقراری عدالت از مسیرهای مناسب ۳۰
ساخت/واردات خودروهای کم مصرف ۳۱
لزوم اجرای اقدامات مقدماتی و ملزومات کاهش یا حذف یارانه حامل‌های انرژی. ۳۲
نتیجه‌گیری ۳۲
مراجع ۳٤

شرح ماجرا

در آخرین روزهای پاییز ۱۴۰۰، تصویری از یک نامه محرمانه در فضای مجازی دست به دست شد. این نامه از طرف دکتر محسن رضایی، مشاور اقتصادی دولت سیزدهم برای مهندس اوجی، وزیر نفت، دکتر خاندوزی، وزیر اقتصاد و آقای سعید محمد، دبیر شورای عالی مناطق آزاد تجاری–صنعتی ارسال شده بود. در این نامه تصمیمات جلسه بیست و سوم ستاد هماهنگی اقتصادی دولت که به تأیید ریاست جمهور نیز رسیده بود، شرح داده شده بود. در متن نامه آمده است که: مقرر گردید بازتوزیع یارانه بنزین از طریق ارائه سهمیه بنزین به افراد به جای خودروها به شرح پیوست به‌صورت آزمایشی در جزیرهٔ قشم و کیش اجرا و هیئت وزیران براساس نتایج حاصل از اجرای آزمایشی طرح درخصوص تعمیم آن به کل کشور تصمیم‌گیری کنند. هم‌چنین لازم است دستگاه‌های ذیربط زیرساخت‌های لازم سخت‌افزاری و نرم‌افزاری برای تعمیم طرح به کل کشور را در مدت اجرای آزمایشی آن ایجاد نمایند".

ابتدا برداشت بسیاری از این نامه این بود که دولت طرحی برای افزایش قیمت بنزین دارد و از آنجایی‌که این نامه به صورت محرمانه ارسال شده بود، همه در انتظار تأیید یا تکذیب این خبر بودند. اولین شخصی که به این نامه واکنش داد، فریدون عباسی، عضو کمیسیون انرژی مجلس شورای اسلامی این بود. وی گفت:" از آن جا که درآمدها در مناطق آزاد متفاوت با بقیه کشور است، شاید مطلوب باشد به صورت آزمایشی مصرف یا قیمت حامل‌های انرژی در این مکان‌ها امتحان شود". آقای عباسی مدعی شد که " واقعی‌سازی قیمت‌ها باعث می‌شود که کار در کشور بهتر صورت بگیرد و انگیزه کار بیشتر شود و لزوما اثر تورمی نخواهد داشت." وی اظهار داشت: "هر کاری قرار باشد از نظر عملی انجام شود، باید در جای کوچکی اجرا شود. از آنجا که کیش و قشم منطقه آزاد هستند، می‌تواند به عنوان یک پایلوت اجرا مدنظر قرار بگیرد." فریدون عباسی در ادامه گفت که افزایش قیمت بنزین در قشم و کیش «به صورت

پایلوت» اجرا می‌شود، ولی مقدمات کار این است که باید کارهای کارشناسی انجام شود. عضو کمیسیون انرژی مجلس ایران با اشاره به اینکه ابتدا باید تکلیف خط فقر را مشخص و تعریف خود را از کارگر و کارمند به صورت دقیق بیان کنیم، افزود: «ندانم‌کاری و سوءمدیریت آبان ۹۸ تکرار نخواهد شد". عضو کمیسیون انرژی مجلس تاکید کرد: ما باید درآمد مردم را با هزینه‌های آنها باهم ببینیم. افراد جامعه ما نباید سوءتغذیه داشته باشند بلکه باید به اندازه نیاز برای خوردن داشته باشند. نباید همه درآمد خود را صرف هزینه مسکن کنند؛ در این صورت چیزی نمی‌ماند که بخواهیم در مورد پوشاک یا حامل‌های انرژی صحبت کنیم.

عباسی اضافه کرد: هر اتفاقی که بخواهد بیافتد باید از روی کاغذ به فضای واقعی بیاید، یعنی یک منطقه آزاد یا منطقه کوچک به عنوان آزمایشگاه عملی در نظر بگیریم که مطمئن باشیم زندگی مردم آسیب نمی‌بیند. این می‌تواند در مورد بنزین یا هر موضوع دیگری باشد.

عضو کمیسیون انرژی مجلس گفت: قیمت بستگی به وزارت نفت دارد، چراکه این نهاد می‌داند قیمت تمام شده، هزینه حمل و نقل، درصد سهم جایگاه‌های توزیع و... چه میزان است. برای این کار باید میزان قیمت تمام شده، قیمت جهانی، فوب خلیج فارس و... بررسی شود و سپس با درنظر گرفتن سود قیمت مشخص شود [۱].

چنین اظهارنظری از سوی آقای عباسی سبب شد تا بسیاری مهر تأیید را بر خبر افزایش قیمت بنزین بزنند. این درحالی است که پس از انتشار اخبار مبنی بر افزایش قیمت بنزین، سخنگوی دولت اعلام کرد که خبرسازی‌ها پیرامون افزایش قیمت بنزین صحت ندارد.

علی بهادری جهرمی ضمن اشاره به انتشار برخی اخبار مبنی بر افزایش قیمت بنزین در کیش و قشم گفت: آنچه در رسانه‌ها با عنوان گرانی بنزین منتشر شده صحیح نیست و سو برداشت از نامه معاون محترم اقتصادی دولت است. وی افزود: قرار نیست بنزین گران شود و

دولت به دنبال تصمیمات یک شبه نیست. حتما اگر قرار باشد تصمیمی گرفته شود که در زندگی جاری و عمومی مردم اثر بگذارد جوانب مختلف آن سنجیده می‌شود.

سخنگوی دولت خاطر نشان کرد: درباره این طرح نیز مقرر شده بصورت آزمایشی در دو جزیره قشم و کیش، سهمیه بنزین به‌جای خودروها به افراد اختصاص پیدا کند و قیمت عرضه همان نرخ عادی ۱۵۰۰ تومان برای بنزین سهمیه ای و ۳۰۰۰ تومان برای بنزین آزاد است که هیچ تفاوتی با نرخ موجود نخواهد داشت. بهادری جهرمی تصریح کرد: در حال حاضر اگر کسی خودرو نداشته باشد نمی‌تواند از سهمیه بنزین هم استفاده کند در حالیکه سوخت سرمایه ملی و متعلق به همه مردم است اما کسی که مثلا چهار خودرو داشته باشد، چهار برابر سهمیه استفاده می‌کند. طبیعتا این روش ناعادلانه است و سهم کسی که توان خرید خودرو ندارد در سوخت دیده نمی‌شود. وی درادامه افزود: اما با این تغییر که بصورت آزمایشی بنا شده انجام شود کسی که خودرو ندارد هم می‌تواند سهمیه سوخت با کد ملی خود داشته باشد و آن را به قیمت مناسب به دیگران عرضه کند لذا خبرسازی‌ها پیرامون افزایش قیمت بنزین صحت ندارد [۲].

ازسوی دیگر در اولین روز زمستان ۱٤۰۰، سرپرست منطقه آزاد کیش، محمدرضا لواسانی، جزئیات طرح "بنزین برای همه" را شرح داد. وی خبر افزایش قیمت بنزین را کذب دانست و با تأکید بر این که تغییر قیمت حامل‌های انرژی نیازمند مصوبه مجلس شورای اسلامی است اظهار کرد: در بودجه ۱٤۰۱ اشاره‌ای به افزایش قیمت بنزین و سهمیه سوخت نشده است. وی تفاوت این طرح با طرح پیشین را تخصیص سهمیه بنزین به هر کد ملی عنوان کرد که پیش از این به هر خودرو تعلق می گرفت. سرپرست سازمان منطقه آزاد کیش تصریح کرد: از این پس سهمیه بنزین به دارندگان هر کد ملی دارای خودرو یا فاقد خودرو تعلق می گیرد، میزان یارانه تخصیصی به ازای هر نفر معادل ۲۰ لیتر بنزین به نرخ ۱۵۰۰ تومان است. به گفته لواسانی یارانه سهمیه بنزین از هر کارت بانکی قابل برداشت است و افراد در صورت نداشتن

خودرو می‌توانند این یارانه را با اپلیکیشنی که به همین منظور طراحی شده به فروش برسانند. طبق این طرح، افرادی که به هر دلیلی امکان فروش سهمیه خود یا انتقال به دیگری را نداشته باشند، بعد از مدت مشخصی مبلغ آن را به صورت فروش خودکار، در حساب خود دریافت خواهند کرد.

لواسانی با تاکید بر این که تمام دارندگان کد ملی که بیش از یک سال در کشور اقامت داشته باشند، مشمول طرح هستند اظهار کرد: با اجرایی شدن طرح جدید سهمیه بنزین، رانندگان وسائط نقلیه عمومی همچنان از سهمیه خود برخوردارند و هیچگونه تغییری در سهمیه تاکسی‌ها، خودروهای عمومی و گازوییلی ایجاد نمی‌شود، و اعضای خانواده هایشان نیز مشمول دریافت یارانه سهمیه **۲۰** لیتر بنزین می‌شوند [۳].

در این حال جلیل سالاری، مدیرعامل شرکت پالایش و پخش از اختصاص سهمیه **۱۵** لیتری به هر فرد سخن گفت. وی افزود: در اجرای مصوبه ستاد هماهنگی اقتصادی دولت، یک طرح آزمایشی جدید برای توزیع بنزین در سه جایگاه عرضه سوخت در جزیره کیش اجرا می‌شود. بر پایه این طرح که پایلوت آن در جزیره کیش اجرایی خواهد شد، سهمیه ذخیره شدن بنزین در کارت سوخت خودروها و موتورسیکلت‌ها حفظ می‌شود. مدیرعامل شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی با تأکید بر اینکه در طرح جدید، سهمیه خودروهای عمومی مطابق روال کنونی، اما به حساب بانکی واریز می‌شود، تأکید کرد: برای خودروهای شخصی روال این است که برای همه افراد **۱۵** لیتر بنزین به حساب سرپرستان خانوار و به‌صورت ماهانه واریز می‌کنیم که در این سهمیه واریزی، امکان خرید و فروش، جابه‌جایی، باز گرداندن و نقدکردن سهمیه کارت و مبادله سهمیه وجود دارد. سالاری تصریح کرد: **تمهیداتی دیده‌ایم که سهمیه خانوارهایی که تعداد نفرات آنها کم بوده و سهمیه‌شان کمتر از ۶۰ لیتر خواهد شد، سقف سهمیه ۶۰ لیتری آنها در طرح پایلوت حفظ شود.**

وی با تأکید بر اینکه امکان مبادله سهمیه خودروها در ساختار جدید وجود دارد، گفت: با سامانه مبادله‌ای که برای اجرای این طرح پیش‌بینی شده است، سهمیه افراد می‌تواند به‌صورت کارت به کارت به فروش برود، نقد شده یا جابه‌جا شود، بنابراین اعتباری به کارت بانکی اشخاص واریز می‌شود که افراد می‌توانند این اعتبار را بفروشند یا جابه‌جا کنند [٤].

ازسوی دیگر فریدون حسنوند، رئیس کمیسیون انرژی مجلس در این مورد اظهار داشت:" افزایش قیمت بنزین در بودجه ١٤٠١ اصلاً در کار نیست." حسنوند گفت این طرح یک ایده ناقص است که وزیر نفت برای ارائه توضیح در مورد آن به مجلس دعوت شده و باید در موردش رفع ابهام شود. حسنوند، طرح جدید بنزینی دولت را در حد ایده و نه مصوبه می داند و می گوید: برخی آقایان معتقدند باید در توزیع سوخت عدالت را رعایت کرد چون به هر حال بخشی از جامعه و مردم دارای وسیله نقلیه نیستند و اینها باید از منابع کشور بهره‌مند شوند، ولی موضوع بر سر آن است که نفت و فرآورده‌های آن سرمایه ملی بوده که باید در توزیع آن هم عدالت رعایت شود. با این نگاه می‌گویند در توزیع سوخت ملاک خودرو و یا فرد باشد اما اینکه چگونه می‌خواهند سازوکار آن را تعیین کند مشخص نیست. وی توضیح داد: نگاه برخاسته از عدالت محوری آن است که کسانی که خودرو ندارند سهمیه سوخت ماهانه دریافت کنند، این در سال‌های قبل هم مطرح شد اما اجرای آن مشکلات عدیده و عوارضی به همراه داشت که از جمله آن قاچاق و نحوه نگهداری سوخت بین مردم و نحوه فروش آن است. مشکلاتی که در نهایت باعث مخالفت با این طرح شد. حسنوند گفت: اعلام شد که این موضوع قرار است به صورت آزمایشی در جزیره کیش و قشم اجرا شود اما همه اینها یک ایده است. وزیر نفت هم به این اشاره کرد ما باید دنبال مهیا کردن زیرساخت‌ها و اجرایی شدن این طرح باشیم. موضوعی که به داشتن آمار دقیقی از جمعیت ساکن نیاز دارد. این جزایر، جزایری هستند که عمدتا گردشگر به صورت روزانه در آنجا تردد دارد، پس باید جمعیت ساکن و مستقر را در نظر گرفت و براساس نیاز و تعداد خودرو و زیرساخت‌ها

اقدامی را انجام داد. به همین دلیل است که می‌گویم اینها ایده است و هنوز در دولت تصویب نشده و مجلس هم هنوز درباره آن نظری اعلام نکرده است. به همین دلیل مجلس از وزیر نفت دعوت کرده تا در باره این موضوع توضیح دهد، چون بنای ما این است که در بودجه سال آینده هیچ افزایش قیمت بنزین نداشته باشیم پس نباید التهابی هم به جامعه وارد شود. به هر حال خیلی از مردم از سهمیه بندی و دادن سهمیه به فرد و خودرو تلقی افزایش قیمت آن را می کنند یا اینکه تصور می‌کنند قرار است بستری برای افزایش قمیت بنزین ایجاد شود که چنین چیزی نیست. به همین دلیل ما می‌خواهیم قبل از بررسی بودجه در صحن وزیر نفت حاضر شده و برای نمایندگان و مردم توضیح دهد هنوز تصمیمی گرفته نشده است. وی این اطمینان را داد که این طرح تا پایان سال اجرا نمی‌شود و برای اجرایی شدن در کیش و قشم هم باید زیرساخت‌های آن فراهم باشد: از جمله مشخص شدن نحوه وصول پول و نحوه فروش بنزین. قطعا مجلس به ویژه کمیسیون انرژی با افزایش قیمت بنزین مخالف است و آن را تنها راه برای اصلاح وضعیت موجود نمی داند [۵].

با احتساب مصاحبه‌های صورت‌گرفته می‌توان نتیجه گرفت، دولت در حال حاضر قصدی برای افزایش قیمت بنزین ندارد و تنها قصد دارد میزان اختصاص بنزین سهمیه‌ای به مردم (خودروهای شخصی) را تعدیل کند و براین اساس به نظر می‌رسد به ازای هر کد ملی ۱۵ لیتر بنزین به هر فرد اختصاص خواهد یافت. در این طرح سهمیه و قیمت بنزین خودروهای عمومی، تاکسی‌ها تغییر نخواهد کرد.

سابقه طرح

طرح اختصاص سهمیه بنزین به خانوارهای فاقد خودرو یکی از طرح هایی است که در پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه شریف مورد مطالعه قرار گرفت. بر اساس این مطالعات برای بازتوزیع عادلانه یارانه بنزین بین همه اقشار مردم، طرح تخصیص یارانه به هر فرد به

جای هر خودرو پیشنهاد شد. «طرح بنزین برای همه» که با انتشار نامه محرمانه معاون اقتصادی رئیس جمهور رسانه ای شد مبتنی بر همین طرح است که در سال ۱۳۹۷ در پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه شریف بررسی و پیشنهاد شده بود. در این طرح ایجاد بازار متشکل بنزین پیشنهاد شده که قیمت ها بر اساس عرضه و تقاضا تعیین شود و هر فرد بتواند سهمیه بنزین خود را در این بازار به قیمت روز به فروش برساند. در این طرح تاکید شده صاحب سهمیه (که همه مردم خواهند بود) با مصرف نکردن و فروش آن به دیگران، معادل اختلاف قیمت بنزین سهمیه‌ای و قیمت بنزین در بازار متشکل کسب سود کند. این طرح در گام اول برای بنزین ارائه شده و در گام بعدی با برخی اصلاحات قابل تعمیم به سایر حامل‌های انرژی خواهد بود [٦]. مهمترین موضوع در راستای اجرایی سازی این سیاست طراحی بازاری است که آحاد جامعه بتوانند به سهولت و بدون پیچیدگی، سهمیه خود را به فروش برسانند. اما در طرح "بنزین برای همه"مطابق آنچه که از مصاحبه‌های مسئولین برمی‌آید، قصدی برای ایجاد بازار متشکل و آزادسازی قیمت بنزین در حال حاضر وجود ندارد. **بنابراین این احتمال وجود دارد که تغییر نظام سهمیه‌بندی بنزین گام نخست دولت در اجرای این طرح برای افزایش یا آزادسازی قیمت بنزین باشد.**

در سال ۱۳۹۹ نیز طرح مشابهی در مجلس در دستور بررسی قرار گرفت. این طرح در ماه‌های پایانی سال در مجلس بررسی شد اما نهایتاً در اسفند سال ۱۳۹۹ کمیسیون انرژی با این طرح مخالفت کرد. در این طرح آمده بود: از ابتدای مهرماه سال ١٤٠٠ به هر خانوار مشمول دریافت یارانه فاقد خودرو، به ازای هر نفر، پانزده (۱۵) لیتر در ماه سهمیه بنزین یارانه‌ای اختصاص می‌یابد. همچنین به خانوارهای دارای خودرو که تعداد اعضای آن بیشتر از چهار (٤) نفر باشد، به ازای هر نفر بیشتر، پانزده (۱۵) لیتر در ماه سهمیه بنزین یارانه‌ای تعلق می‌گیرد. در ادامه ذکر شده بود: در سال ١٤٠٠، سایر سهمیه‌های بنزین وسایل نقلیه شخصی و عمومی (از جمله انواع تاکسی، وانت بار و موتورسیکلت) مانند گذشته به قوت خود باقی می‌ماند. با

رد این طرح از سوی مجلس سهمیه‌های خودروها مانند سابق برقرار ماند. اما در سال ۱٤۰۰ دولت جدید تصمیم گرفت این طرح را با تغییراتی اجرایی کند و برای برآورد آثار آن، دستور به اجرای آزمایشی آن داده شد [۷].

نظرات کارشناسان و مسئولین نسبت به طرح

در این بخش واکنش کارشناسان حوزه اقتصاد و انرژی و نیز مسئولان کشوری نسبت به این طرح را در دو گروه کلی موافق و مخالف مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بررسی نظرات، تلاش شده تا دلایل رد یا موافقت کارشناسان و مسئولان دسته بندی شود.

نظرات مخالف

به صورت کلی دلایل مخالفت با این طرح را می‌توان در ٤ دسته طبقه‌بندی نمود:

- آثار مخرب اقتصادی
- عدم انجام مطالعات دقیق امکان سنجی و عدم توجه به نتایج و پیامدهای اجرای طرح‌های مشابه
- هدررفت منابع ملی
- تلاش دولت برای کاهش هزینه‌های خود

در ادامه نظرات کارشناسان و مسئولان در قالب این دسته‌بندی ارائه می‌شود.

آثار مخرب اقتصادی

یکی از مدیران اسبق نفتی کشور و کارشناس ارشد حوزه انرژی طرح جدید دولت را با فرض اینکه قرار است قیمت بنزین غیرسهمیه‌ای در یک بازار آزاد تعیین شود، نوعی **کلک** به مردم دانست. وی در این رابطه اظهار داشت: " ۱۵ لیتر بنزین در ماه برای هر کارت ملی

می‌شود نیم‌لیتر در روز برای هر شهروند. اگر جمعیت را ۸۵ میلیون هم فرض بگیریم می‌شود ۴۲,۵ میلیون لیتر در روز درحالی‌که متوسط مصرف بنزین الان فکر می‌کنم بیش از ۹۰ میلیون لیتر در روز باشد. به فرض اینکه این کار بسیار غلط اجرائی شود، آن‌وقت آنها که بنزین لازم ندارند، احتمالاً می‌خواهند بنزینشان را لیتری هرچقدر که می‌توانند به بقیه بفروشند؛ لیتری ۱۰ هزار یا ۱۵ هزار تومان یا بیشتر، آن‌وقت درواقع به دست خود مردم بنزین گران می‌شود. درحالی‌که دولت نصف نیاز روزانه کشور را تخصیص داده است و لابد می‌خواهد بقیه را به بالاترین قیمتی که در بازار تعیین می‌شود، به فروش برساند. آن‌وقت همان کسی که به فرض بابت بنزین اضافه (اگر دلال‌ها و واسطه‌ها بگذارند) چیزی گیرش آمده، باید چندین برابر آن را بابت تورم هزینه کند. اینها به نظر من کلک‌هایی است که می‌خواهند به مردم بزنند و معلوم نیست این طرح‌هایی که هیچ سابقه‌ای در هیچ کجای دنیا ندارد، از کجا درمی‌آید". وی در ادامه از عدم توانایی دولت در کاهش تقاضای بنزین از طریق تغییر نظام سهمیه‌بندی گفت. ایشان افزود: "ممکن است ادعا شود که دولت می‌خواهد با این روش تقاضا و مصرف را به ۴۲,۵ میلیون لیتر یعنی کمتر از نصف تقاضای فعلی تقلیل داده و بقیه تولید داخلی را صادر کند اما متخصصین اقتصادی می‌دانند و مطالعات هم نشان داده است که حامل‌های انرژی و از جمله بنزین کالاهای کم‌کشش هستند و بنابراین اگر قرار باشد تقاضای بنزین به کمتر از نصف تقلیل پیدا کند، قیمت آن باید بیش از ۱۰برابر شود و در آن صورت صادرات آن مقرون به صرفه نخواهد بود. علاوه بر این در ساختار تورمی اقتصاد ایران سطح عمومی قیمت‌ها با یک وقفه زمانی کوتاه افزایش یافته و مجدداً تقاضا افزایش پیدا می‌کند و تجربه دفعات قبلی افزایش قیمت نیز این واقعیت را تأیید می‌کند". ایشان علاوه بر اینکه این طرح فاقد مطالعات و اسناد پشتیبان میدانست، افزود:"این طرح منجر به افزایش قیمت بنزین می‌شود و تجربه نشان داده است که افزایش قیمت بنزین آثار تورمی دارد و باید مطالعات جامعی انجام شده باشد که نشان دهد آثار تورمی این طرح چقدر است. تجربه نشان داده که آثار تورمی چنین طرح‌هایی

چندین‌برابر آثار توزیعی آن است و نهایتا بیش از همه به ضرر اقشاری که ادعای حمایت از آنها وجود دارد، تمام می‌شود. به گفته وی راه حل مناسب برای برقراری عدالت اجتماعی اتخاذ سیاست‌های دریافت عوارض و مالیات بدون ایجاد نابسامانی و بی‌ثباتی در اقتصاد است. ایشان با اشاره به عدم درک درست از یارانه پنهان انرژی در ایران افزود: " اینکه ما اقتصاد را در لوپ تورم و افزایش نرخ ارز بیندازیم و بعد قیمت فوب خلیج فارس بنزین را با نرخ جهش‌یافته دلار، به ریال محاسبه کنیم و مابه‌التفاوت آن با قیمت داخلی را یارانه و یارانه پنهان و امثال آن نام‌گذاری کنیم و بعد با بهانه‌هایی که بیش از ۳۰ سال است دور و تسلسل‌وار تکرار می‌شود، بخواهیم قیمت را افزایش دهیم و این یارانه ادعایی را حذف کرده یا به خیال خودمان سامان دهیم، مبنای درستی ندارد و تاکنون نتیجه‌ای جز بی‌ثباتی اقتصاد و غرق‌کردن اقتصاد در گرداب رکود–تورم و باتلاق نداشته است و نتیجه آن فربه‌ترشدن هرچه‌بیشتر رانت‌خواران و غیرمولدها و تضعیف روزافزون مولدها بوده است." وی همچنین گفت تا زمانی درامدهای مردم متناسب با استانداردهای بین‌المللی نباشد، نمی‌توان هزینه‌های آن‌ها را با قیمت‌های بین‌المللی تطبیق داد. ایشان هم‌چنین به عدم تبیین سازوکار و زیرساخت‌های مناسب برای اجرای صحیح چنین **اقدام اشتباهی** و عدم مطالعه آثار چنین اقداماتی بر تقاضای سایر سوخت‌های جایگزین و بر تورم و تولید ناخالص داخلی کشور نیز اشاره کرد [۸].

یکی از اقتصاددان و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس در واکنش به اختصاص ۱۵ لیتر بنزین به هر کدملی بیان کرد: "اگر بخواهند چنین کاری انجام دهند، می‌توانند قیمت بنزین را لیتری ۳هزار تومان کنند و به همه افراد ایرانی نفری ۱۵ هزار تومان یارانه نقدی بدهند؛ این کار را بکنند، شاهد دلال‌بازی نخواهیم بود و هیچ نیازی نیست که کسی بنزین را خرید و فروش کند." وی با اعلام مخالفت خود با پرداخیت یارانه نقدی تاکید کرد:" باید اقتصاد را درست کنند تا مردم اصلا نیازی به پول بنزین نداشته باشند و بنزین را به هر قیمتی که بازار می‌طلبد و از نظر دولت احجاف به مردم نیست، بفروشند." این کارشناس اقتصادی تصریح

کرد پرداخت هرگونه یارانه نقدی اگر این یارانه ناشی از تولید دیگر نباشد و از راه انتشار پول و یا گران کردن کالاها باشد، دقیقا تبدیل به تورم خواهد شد و بر میزان تورم می‌افزاید. وی با اشاره به مضر بودن پرداخت یارانه برای اقتصاد از عدم وجود منطق علمی در گران کردن کالاها و پرداخت یارانه به مردم، راه حل برور رفت از وضع موجود را در ایجاد اشتغال، تولید و درآمد برای مردم دانست. وی افزود پرداخت یارانه از محل گران کردن بنزین باعث می‌شود تا هزینه‌های مختلف، رانت، فساد، تنبلی، توقع پول غیرمتعارف و ... در جامعه و فرهنگ ایران افزایش یابد و به شدت برای اقتصاد مضر است. این استاد دانشگاه خاطرنشان کرد: "هیچ کشوری با یارانه و به ویژه یارانه نقدی نتوانسته فقر را برطرف کند، تنها راه بهبود وضع مردم این است که دولت امکانات خود را برای افزایش تولید ملی اختصاص دهد. این کارشناس اقتصادی درباره توجیهات دولتمردان و نمایندگان مجلس برای این طرح مبنی بر اینکه به دنبال قطع یارانه‌های پنهان هستند و می‌خواهند همه مردم به طور یکسان از یارانه بنزین بهره‌مند شوند، اظهار کرد: "اساسا پرداخت یارانه مضر است، همه این یارانه‌ها تبدیل به تورم می‌شود و هیچ فایده‌ای به حال اقتصاد ملی ندارد." وی افزود: "دولت در حال توسعه یک بیراه است در حالی که با بستن بیراه باید راه اصلی برای ثروتمند کردن مردم ایجاد شود، ما در حال کنار گذاشتن راه‌های درست هستیم و از بیراه می‌خواهیم مردم را به ثروت برسانیم در حالی‌که در واقعیت از بیراه فقط می‌توان به دره سقوط کرد زیرا به هیچ جا نمی‌توان رفت." وی درباره طرح لزوم نرخ فوب خلیج فارس برای قیمت‌گذاری بنزین در کشور توضیح داد:" چه چیزی در کشور ما با فوب خیلج‌فارس و قیمت‌های منطقه‌ای هماهنگ است؟ آیا بقیه قیمت‌ها با فوب خلیج فارس هماهنگ است؟ آیا دستمزدهای ما با فوب خلیج فارس هماهنگ است؟ آیا حقوقی که دولت به مردم می‌دهد با نرخ کشورهای منطقه هماهنگ است؟ وی تاکید کرد: طرح موضوع فوب خیلج فارس به این دلیل است که منافع دولت ایجاب می‌کند؛ اشکالی ندارد اگر دولت می‌خواهد این کار را کند البته به شرطی که بقیه موارد را نیز بر اساس قیمت‌های منطقه‌ای

و خلیج‌فارس تعیین کند." وی همچنین با انتقاد از دیدگاه دولت نسبت اقتصاد، افزود: "همه سیاست‌های دولت کوچک و ذره‌بینی دیدن موارد و مسائل است؛ اقتصاد را نمی‌توان کوچک دید و نمی‌دانم چرا افرادی که در در دولت‌های مختلف تصمیم‌گیر هستند، دائما یک ذره کوچک از مشکلات و مسائل اقتصادی را می‌بینند در حالی که سیاستی که از سوی دولت قرار است اجرایی شود باید کل اقتصاد کشور را ببیند و مد نظر قرار دهد" [۹].

یکی از فعال سیاسی اصول گرا و نماینده ادوار مجلس در واکنش به طرح جدید دولت سیزدهم با هشدار نسبت به افزایش تورم درباره تخصیص بنزین به هر کدملی گفت: هنوز دولت وضعیت متزلزل معیشت، مرغ، تخم مرغ و نان را حل نکرده می خواهد با تغییر نحوه سهمیه بندی بنزین یک مسئله جدید در کشور ایجاد کند." وی افزود: "واقعا مشخص نیست بعد از اجرای طرح سهمیه بندی بنزین چه نتیجه ای رقم بخورد. هر روز بر حجم مشکلات کشور افزوده می شود. آیا واقعا موضوع هدفمندی یارانه ها و پرداخت ٤٥ هزار تومان در ماه به مردم مشکلی را از کشور دوا کرد؟ خیر درد عظیمی بر خزانه کشور تحمیل شد. وی تخصیص سهمیه بنزین به هر کدملی را دو سر سوخت خواند و افزود: "دولت می خواهد آزمایش این طرح را از کیش و قشم شروع کند. مهم آن است که خرید و فروش این سهمیه چگونه خواهد بود چون براساس این طرح ۷۵ میلیون نفر فروشنده بنزین هستند و تنها ۱۰ میلیون نفر می توانند از این سهمیه برای خودروهای شخصی خود استفاده کنند. این نماینده ادوار مجلس اظهار کرد: اگر ۷۵ میلیون فروشنده بنزین، سهمیه خود را نگه دارند حتی امکان دارد بنزین در بازار غیررسمی در رقم های عجیب و غریبی به فروش برسد. در مقابل اگر آنها سهمیه بنزین خود را حتی به مبلغ ۲ هزار تومان بفروشند تقریبا ماهی ۳۰ هزار تومان می شود که عددی نخواهد بود. یعنی برای یک عدد ناچیز کل کشور درگیر می شود." وی افزود: نکته دیگر درباره طرح تخصیص سهمیه بنزین به هر کد ملی آن است که تنها نصف تولید بنزین کشور قرار است در این قالب سهمیه بندی شود، نیم دیگر را می خواهند با چه قیمتی بفروشند.

آیا می خواهند با قیمت ۳ هزار تومان عرضه کند؟ قطعا قیمت بنزین آزاد ۳ هزار تومان نمی ماند چون بنزینی که دست مردم است معلوم نیست با چه نرخی عرضه شود." این تحلیلگر مسائل اقتصادی و سیاسی گفت: اگر دولت بگوید سهمیه های اختصاصی تنها یک ماه اعتبار دارد، همه ۷۵ میلیون نفر فروشنده می شوند و قیمت بنزین شاید حتی به نزدیک صفر برسد اما اگر دولت بگوید «محدودیتی براین نگهداری سهمیه بنزین نیست شاید این سهمیه ها تا سالها نگهداری شوند و به فروش نرسند.» در این صورت کمبود بنزین در کشور اتفاق می افتد." وی افزود: "آیا این نوع سهمیه بندی بنزین در دنیا تجربه شده است؟ ما معتقدیم اگر قرار است به مردم کمک شود شکل و قالب آن غیرنقدی باشد مثل کارتهای اعتباری به آنها بدهند که تنها آنها بتوانند پول آب و برق و گاز خود را با آن بپردازند. در این حالت مطالبات دولت نیز وصول می شود و دیگر نمی گوید «مردم پول آب و برق و گاز نمی دهند» هم خزانه ناگهان تکان نمی خورد. این طرح را می خواهند از کیش و قشم شروع کنند اما این دو جزیره ساکنان زیادی ندارند، بیشتر مردم آنجا مهمان و مسافر هستند بنابراین معلوم نیست نتیجه‌ای را که آنجا کسب می شود بتوان به تمام کشور تعمیم داد" [۱۰].

یکی از اعضای کانون انجمن‌های صنفی جایگاه‌داران در رابطه با طرح جدید سهمیه‌بندی بنزین گفت: در حال حاضر روزانه ٤,٥ تا ٥ میلیون لیتر بنزین سوپر در کشور توزیع می‌شود اما با توجه گران بودن این سوخت نسبت به بنزین سوبسیدی و آزاد در برخی جایگاه‌ها استقبال نمی‌شود. وی درباره احتمال تغییرات در جایگاه‌های سوخت با توجه به برنامه جدید عرضه یارانه سوخت، اظهار داشت: این طرح هنوز کارشناسی‌شده و پخته نیست و به شکل آزمایشی است و تا کار کارشناسی دقیق صورت نگیرد، در سراسر کشور عملیاتی نمی‌شود. طرح فعلا ابتدای راه است و باید چکش‌کاری شود. وی افزود: ما با هرگونه چندنرخی و سهمیه‌بندی که فسادآور است، مخالفیم، زیرا یکی از معضلات کشور دونرخی بودن است، مثلا در بسیاری

جایگاه‌ها با کارت هزینه آزاد دریافت شده و یا از کارت سوخت یک خودروی دیگر استفاده می‌کنند که باعث فساد می‌شود [۱۱].

یکی از اساتید حقوق انرژی دانشگاه تهران در این ارتباط با این طرح اظهار داشت: "افرادی که این طرح ها را مطرح می کنند نسبت به موضوع کاملا خام هستند و اطلاعات بسیار پایینی دارند." این کارشناس با تأکید بر اینکه در شرایط فعلی افزایش قیمت بنزین را به صلاح نمی‌داند، می‌گوید: "تنها راهی که دولت و مجلس دارد این است که سالانه این افزایش پلکانی قیمت با درصد کم ۱۵ الی ۲۰ درصد اعمال شود و مردم هم آمادگی آن را داشته باشند" [۱۲].

عدم انجام مطالعات دقیق امکان سنجی و عدم توجه به نتایج و پیامدهای اجرای طرح‌های مشابه

یکی از اعضای کمیسیون انرژی نیز در واکنش به خبر افزایش قیمت بنزین گفت: برای افزایش قیمت باید بررسی های دقیق و همه جانبه‌ای صورت گیرد. آن طور که از شرایط فعلی بر می آید، افزایش قیمت در حال حاضر ممکن نیست. او افزود: مشکل ما در رابطه با بنزین تخصیص آن به فرد و یا خودرو نیست، بحث سوخت در کشور ما این است که مصرف بنزین، گازوئیل و گاز طبیعی بالا و از سوی دیگر قیمت‌ها پایین است، برای اینکه اصلاحی انجام شود باید هم مصرف کنترل شود و از سوی دیگر قیمت‌ها به گونه ای اصلاح شود که هزینه تمام شده دربیاید.این نماینده مجلس خاطرنشان کرد: دولت‌ها در کشور ما بدون توجه به راه‌های رفته، تجارب دیگران و آسیب‌شناسی اقدامات قبلی در همه حوزه‌ها ورود می‌کنند بدون اینکه تبعات کار بررسی شود. وی تاکید کرد در خصوص مصرف و قیمت باید مطالعه شود و با توجه به شرایط جامعه اقدام کنند، تغییر نحوه توزیع مشکلی را حل نمی‌کند فقط یک پول هنگفتی هدر داده می‌شود تا سامانه جدید برای ثبت کدهای ملی به جای خودرو تعریف شود و در نهایت به دلیل بی‌برنامگی مشکلی هم حل نمی‌شود و نیمه‌کاره رها می‌شود. وی با طرح

این سوال که آیا این اقدام مسائلی را که مواجهیم حل می‌کند یا خیر؟ پاسخ داد: متاسفانه بین مشکلات جامعه و هدف‌گذاری تناسبی وجود ندارد، در حالی که اصلاحات قیمت هم باید در شرایطی که کشور با تنگنا و فشار داخلی و خارجی مواجه نباشد اعمال شود، اکنون فشارتحریم و کارشکنی در کشور زیاد است و نمی‌توان کاری انجام داد، در هر حال ممکن است در نحوه توزیع برخی کالاهای اساسی مشکل داشته باشیم اما در مورد بنزین اینگونه نیست [۷].

هدررفت منابع ملی

یک کارشناس اقتصادی اذعان داشت اعطای یارانه به همه افراد هدررفت منابع نسل آینده است. وی در گفت و گو با اقتصاد آنلاین تصریح کرد: هدف از اجرای طرح تغییر روش سهمیه بندی بنزین، افزایش قیمت بنزین تا رسیدن به نرخ واقعی است. این طرح در حال حاضر به صورت آزمایشی در کیش و قشم قرار است اجرا شود و پس از مشخص شدن اشکالات، اصلاحاتی صورت گرفته و در کل کشور اجرا خواهد شد. در کنار این تغییر روش، در گام بعدی افزایش قیمت بنزین نیز صورت خواهد گرفت. او اظهار کرد: تغییر تخصیص سهمیه به جای خودرو به افراد برای این پیش بینی شده است که یک اقبال عمومی از این طرح صورت گیرد. برای این منظور نیز پیش بینی شده روزانه ۰,۵ لیتر به هر نفر سهمیه اختصاص پیدا کند. وی اذعان کرد: اینکه هر شهروند ۰,۵ لیتر بنزین دریافت کند در ظاهر عادلانه به نظر می رسد اما این پرسش مطرح است که آیا اصولا ما باید به این سمت حرکت کنیم که منابع کشور را به شکل غیرمنطقی توزیع کنیم؟ این منابع نه تنها متعلق به نسل کنونی است بلکه متعلق به نسل آینده نیز هست. چه کسی برای آینده کشور فکر کرده است؟ او یادآور شد: گفته می شود در ۲۰۳۰ بسیاری از خودروها در دنیا برقی خواهند بود. بنابراین نظام حمل و نقل به سرعت در حال تحول و تغییر است ولی ما هنوز به دنبال روش‌هایی هستیم که در دنیا در حال منسوخ شدن است. این کارشناس اقتصادی افزود: آینده پنج تا ۱۰ سال دیگر را نادیده می گیرند و

سرمایه‌گذاری‌های مضر و غلط را شکل دادند به اضافه اینکه آسیب‌های جدی محیط زیستی را شکل می‌دهند. وی توضیح داد: به جای آنکه دولت به دنبال پرداخت یارانه به هر نفر باشد بهتر است روی ارتقای حمل و نقل عمومی کار شود. باید دستور کار تصمیم‌گیری کاملاً تغییر کند و با توجه به یک نگاه میان مدت بین ۵ تا ۱۰ سال آینده تصمیم‌گیری شود [۷].

یکی از کارشناسان اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط با طرح جدید دولت برای سهمیه‌بندی بنزین گفت:" آیا تا به حال شده است که شما در بخش های دیگری که یارانه می دهید، یارانه را جایی جز محل کاربرد یک کالا یا حامل انرژی بدهید؟ کسی که خانه ندارد، از یارانه گاز و برق استفاده نمی‌کند و کسی که بیمار نیست از یارانه دارو استفاده نمی‌کند. اینکه توزیع یارانه بین مصرف‌کنندگان ناعادلانه بوده و کسی که ثروتمندتر بوده، بهره بیشتری برده، اشکالش در جای دیگریست و باید اصلاح شود اما راهش این نیست که بنزین را به همه بدهیم".

وی با اشاره به گره خوردن معیشت مردم به نفت و بنزین در صورت اجرای این طرح گفت: فردی که خودرو دارد با تغییر قیمت بنزین، تصمیم می‌گیرد که از خودرو استفاده بکند یا نکند اما وقتی بنزین به همه تعلق گرفت، آن وقت معیشت مردم با بنزین و نفت گره می‌خورد و بعد از آن حاکمیت بر اساس مصالح هر تصمیمی بگیرد که مثلا نفت به جای بنزین در زنجیره ارزش دیگری مصرف شود و یا تولیدش کاهش پیدا کند، عملا دست در جیب ملت کرده است. وی با اشاره به نواقص مطالعاتی و تحلیل این طرح افزود دولت باید به طرح‌های بخش انرژی نگاه بلندمدت داشته باشد و صرفاً به فکر گذران بودجه و مسائل کوتاه مدت نباشد، چراکه حوزه انرژی با منافع بلندمدت کشور مرتبط است [۱۳].

تلاش دولت برای کاهش هزینه‌های خود

بسیاری از کارشناسان اقتصادی طی روزهای پس از رسانه‌ای شدن این خبر با طرح محاسباتی ادعا کرده‌اند، دولت جدید با تغییر نظام سهمیه‌بندی بنزین به دنبال برداشتن گام نخست در کاهش هزینه‌های تأمین بنزین، بدون تغییر قیمت آن در صورت اجرای نظام جدید سهمیه‌بندی است. کاری که در همان ابتدا بیش از ١٤ هزار میلیارد تومان از بار مالی برای تامین یارانه بنزین کم خواهد کرد. این افراد اعتقاد دارند با تغییر نظام سهمیه از ٦٠ لیتر به‌ازای هر خودرو، به ١٥ لیتر به‌ازای هر شهروند باتوجه‌به وجود ٢٧ میلیون کارت سوخت فعال در کشور، دولت موفق به صرفه‌جویی ٤ میلیارد و ٦٨٠ میلیون لیتری بنزین ١٥٠٠ تومانی و عرضه آن به قیمت ٣ هزار تومان خواهد شد که مابه تفاوت آن چیزی معادل همان مبلغ ١٤ تا ١٥ هزار میلیارد تومان است [١٤].

بنابراین به نظر می‌رسد هدف اصلی دولت از این اقدام کاهش هزینه‌های بودجه خواهد بود نه اجرای عدالت.

یکی از کارشناسان اندیشکده اقتصاد مقاومتی ابهاماتی را در ارتباط با طرح جدید سهمیه‌بندی بنزین مطرح نموده است. به اعتقاد این کارشناس مشخص نیست که آیا دولت به این نتیجه رسیده است که اختصاص سهمیه به افراد به جای خودرو به برقراری عدالت کمک خواهد کرد یا این گام اول دولت برای افزایش قیمت بنزین است و بدین صورت قصد دارد، مردم را با خود همراه کند [١٣].

نظرات موافق

به صورت کلی دلایل موافقت با این طرح را می‌توان در ٢ دسته طبقه‌بندی نمود:

- برقراری عدالت اجتماعی

- آثار مثبت اقتصادی، به‌ویژه جلوگیری از قاچاق

در ادامه نظرات کارشناسان و مسئولان در قالب این دسته‌بندی ارائه می‌شود.

برقراری عدالت اجتماعی

رییس سابق کمیسیون اقتصادی مجلس درباره طرح دولت برای پرداخت مستقیم یارانه حامل‌های انرژی نظر مثبتی دارد. او که پیش از این در جریان مباحثه‌ها و جلسات برگزار شده برای اجرای این طرح در دولت پیشین بوده با «شجاعانه» خواندن طرح دولت آقای رییسی، ٤ نکته برای اجرای بهتر آن را توصیه می‌کند. ایشان توضیح داد: بنزین الان دونرخی است و با قیمت تمام شده و واقعی هم فاصله دارد اما در هر دو شکل آزاد و سهمیه‌ای، بنزین فقط به کسانی می‌رسد که ماشین دارند و این موضوع با عدالت سازگاری ندارد، ضمن اینکه مصرف هم کاهش پیدا نمی‌کند. وی با اشاره به طرح پژوهشکده انرژی دانشگاه شریف گفت: در زمان پیشنهاد این طرح، صحبت از سهمیه یک لیتر در روز برای هر ایرانی بود. کسی که ماشین ندارد سهمیه خود را در یک سامانه‌ای که تعریف می‌شود عرضه می‌کند. قیمت‌ها به روز و به ثانیه مشخص می‌شود. قسمت عرضه و تقاضا مشخص است و مانند بورس کالا عمل می‌کند. در این طرح پیش‌بینی شده بود کسی که ماشین ندارد، می‌تواند بنزین خود را به این نوع بازار بیاورد و بفروشد. قیمت آنجا کشف و با عرضه و تقاضا تعیین می‌شود. دولت هم مثلا ۱۰ میلیون لیتر دراختیار دارد برای تنظیم بازار استفاده کند و قیمت‌ها بالا نرود. این‌هم به عدالت نزدیک است و هم به طور خودکار ممکن است کسانی از ماشین استفاده نکنند. شاید آثار ترافیکی هم داشته باشد. این طرح فقط در بنزین نیست و درباره برق و گاز و آب و حامل‌های دیگر هم قابلیت اجرایی دارد. ایشان با اشاره به اینکه ٤ نکته برای اجرای بهتر این طرح وجود دارد نکته اول را پشتیبانی کارشناسان، تحلیلگران و اقتصاددانان عنوان کرد و افزود: این کار شجاعانه‌ای است. من انتقادهایی به عملکرد دولت در برخی حوزه‌های اقتصادی دارم اما این

طرح را به نفع اقتصاد ایران می‌دانم. او ضرورت دوم این طرح را ارایه یک پیوست رسانه‌ای دانست و گفت: این طرح حتما باید توسط رسانه‌ها بحث و بررسی شده و پخته شود و بعد در سطح ملی به اجرا درآید. او اضافه کرد: نکته آخر این است که تیم اقتصادی دولت باید در اجرای این طرح با یکدیگر هماهنگ حرکت کنند ناهماهنگی کار را خراب می‌کند، بنابراین لازمه اجرای این طرح هماهنگی در دولت است [۱۵].

یکی از پژوهشگران حوزهٔ انرژی، درباره طرح جدید توزیع بنزین سهمیه‌ای اظهار داشت: با اعلام طرح جدید مبنی بر توزیع سهمیه بنزین بین افراد بجای وسیله نقلیه و اجرای پایلوت آن در کیش و قشم که نه تنها منطقی، عادلانه و مورد حمایت است بلکه مطالبه بیش از ۱۰ ساله نیز بود، بدلیل عدم انتشار ابعاد و جزئیات کامل طرح، در بررسی‌های اولیه ٤ ابهام یا پیش‌شرط بعنوان الزامات موفقیت طرح مطرح و پیشنهاد شد. خوشبختانه در اطلاع‌رسانی‌های بعدی طرح توسط مسئولین، ۲ پیش‌شرط اول تایید و ابهامات و شایعات برطرف شد، اما هنوز ۲ دغدغه و ابهام یا اشکال دیگر باقی است که باید برطرف شود. وی با بیان اینکه قیمت‌های فعلی بنزین با هدف پیشگیری از افزایش مجدد تورم و افزایش قیمت‌ها حفظ می‌شود، افزود: با وجود ایجاد موج شایعه افزایش قیمت بنزین و حتی آزادسازی، **این انتظار تایید و شفاف شد که افزایش قیمتی در کار نیست و بنزین با همان نرخ‌های ۱۵۰۰ سهمیه‌ای و ۳۰۰۰ تومان آزاد مورد نظر است**. همچنین حفظ سهمیه خودروهای عمومی با هدف عدم افزایش کرایه‌های مسافر و بار و پیشگیری از موج جدید گرانی و افزایش مجدد تورم نیز لحاظ شده است. این پژوهشگر حوزه انرژی با اشاره به ابهامات طرح جدید بنزینی تصریح کرد: اشتباه در محاسبه و تعیین سهمیه ۲۰ لیتر و ضرورت کاهش به ۱۵ لیتر از جمله این ابهامات است، بنظر می‌رسد خطای محاسباتی این بوده که کل بنزین سهمیه‌ای روزانه یعنی حدود ۵۵ میلیون لیتر (سهمیه وسایل نقلیه شخصی و عمومی) بر ۸۵ میلیون نفر تقسیم شده و سهمیه ماهیانه هر نفر بصورت رُند ۲۰ لیتر تعیین و اعلام شده است، درحالیکه باید فقط سهمیه اختصاصی به وسایل نقلیه

شخصی بین افراد توزیع می‌شد. وی تاکید کرد: وعده ۲۰ لیتر سهمیه ماهانه برای هر نفر، یعنی ایجاد تعهد به افزایش تخصیص بنزین سهمیه‌ای (به افراد و خودروهای عمومی) که برای دولت بار مالی داشته و مشکل‌ساز خواهد شد. وی افزود: با توجه به ضرورت حفظ سهیمه خودروهای عمومی برای پیشگیری از افزایش کرایه‌ها سهمیه خودروهای عمومی که حدود ۸ میلیون لیتر است (احتیاطاً ۱۰ میلیون لیتر با احتساب خودروهای عمومی جدید و دیگر ملاحظات)، باید از کل ۵۵ میلیون لیتر بنزین سهمیه کسر شود و ٤٥ میلیون لیتر سهمیه کل باقیمانده به ۸۵ میلیون نفر تقسیم شود. بدین ترتیب سهمیه قابل تخصیص به هرفرد، کمی بیش از ۱۵ لیتر می‌شود که بصورت رُند ۱۵ لیتر ماهانه (۰,۵ لیتر روزانه) خواهد شد. وی بر ضرورت تجدیدنظر در خرید و فروش سهمیه در اپلیکیشن تاکید کرد و افزود: راهکار پیشنهاد شده اشتباه و خطاست. هم به ضرر کم مصرف‌ها و هم به نفع پرمصرف‌ها و حتی بنفع باندهای قاچاق و ضد اهداف عدالت و کاهش مصرف است، زیرا طبق آمار رسمی، حدود ٤٥ درصد خانوار کشور، هیچ وسیله نقلیه‌ای ندارند درنتیجه فروشنده سهمیه اعضای خانوار خود خواهند بود. این استاد دانشگاه بیان داشت: بعلت فشار عرضه و صف فروش عظیم فروشندگان سهمیه مازاد، چنانچه نظارتی نباشد و در ظاهر طبق اظهارنظرات، قیمت خرید و فروش سهمیه بنزین بخواهد بدون دخالت دولت در مواجهه عرضه و تقاضا و مثلا در بازار آزاد کشف و تعیین شود، قیمت‌گذاری توسط خریداران در حداقل ممکن به ضرر کم‌مصرف‌ها صورت خواهد گرفت، چون فشار عرضه باعث شکست قیمت می‌شود و همان سقوطی که سهام عدالت در بورس سال گذشته رخ داد برای سهمیه مازاد بنزین رخ خواهد داد [١٦].

یکی از نمایندگان مجلس در ارتباط با شیوه جدید سهمیه‌بندی بنزین گفت این روش از نظر توزیعی به خانوارهایی که خودرو ندارند کمک می‌کند که از بنزین یارانه‌ای استفاده کنند، ضمن اینکه افراد به استفاده بیشتر از حمل و نقل عمومی تشویق می‌شوند و حجم تردد و آلودگی نیز کاهش می یابد و از نظر عدالت اجتماعی هم به نفع خانوارهایی است که خودرو

ندارند. این عضو کمیسیون برنامه و بودجه مجلس درباره تاثیر این روش بر ایجاد تورم نیز گفت: قیمت بنزین قرار نیست بالا برود، همان سهمیه ۱۵۰۰ تومان و آزاد ۳۰۰۰ تومان خواهد بود. پس قیمت تغییر نمی‌کند اما پیش از این سهمیه به خودرو تعلق می‌گرفت و حالا به فرد بنزین تعلق می‌گیرد؛ یعنی اگر من خانواده ۵ نفره داشته باشم ۱۰۰ لیتر بنزین در ماه به خانواده من تعلق می‌گیرد و کسی اگر دو، سه یا ده تا خودرو هم داشته باشد یا خودرو نداشته باشد باز به ازای اعضای خانواده‌اش به او بنزین تعلق می‌گیرد. اگر هم بخواهند بنزین آزاد خریداری کنند همان قیمت ۳۰۰۰ تومان است. وی تأکید کرد با توجه به اینکه در این روش سهمیه تاکسی‌ها، وانت بارها و حمل و نقل عمومی مثل سابق خواهد بود و قیمت برای آنها تغییر نمی‌کند، چون برای حمل و نقل بار و مسافر تغییر قیمت نداریم پس از آثار تورمی هم نخواهد داشت. فقط یک اثر توزیعی دارد[۱۷].

یکی از اعضای کمیسیون انرژی اتاق بازرگانی، با اشاره به طرح جدید عرضه یارانه بنزین گفت در طرح جدید قرار است بنزین یارانه‌ای به جای خودرو به فرد داده شود، چرا باید کسی که سوار اتومبیل گران‌قیمت می‌شود یارانه سوخت دریافت کند، این سهمیه به فرد داده می‌شود و به این ترتیب کسی که صرفه‌جویی کند می‌تواند مابه‌التفاوت را در بورس انرژی معامله کند. وی گفت: ۷۰ سال یک ساختار اشتباه در کشور وجود داشته و گفته می‌شد که اگر سوخت را ارزان بدهند تولید بالا می‌رود، مردم هم رفاه پیدا می‌کنند، اکنون سوال این است که آیا مردم ایران نسبت به کشورهایی که نفت ندارند رفاه بیشتری دارند؟ آیا این سوخت ارزان نسبت به کشورهایی که نفت را وارد می‌کنند منجر به توسعه شده است؟ قطعا پاسخ خیر است [۱۸].

آثار مثبت اقتصادی، به‌ویژه جلوگیری از قاچاق

یکی از کارشناسان حوزه انرژی با اشاره به درست و مناسب بودن این طرح برای کشور، طی یادداشتی شروطی را برای موفقیت هرچه بیشتر آن برشمرده است که از آن جمله می‌توان

به لزوم قابل مبادله بودن سهمیه، آزادسازی صادرات بنزین، قابل ذخیره‌سازی سهمیه، عدم لزوم ایجاد بازار متمرکز و ... نام برد. در این یادداشت هم‌چنین آمده است: «به این ترتیب سهمیه بنزین، اگر دو شرط قابل مبادله بودن و قابل پس‌انداز کردن را داشته باشد، تبدیل به دارایی دیجیتال می‌شود و می‌تواند رویای ارز دیجیتال ملی را تحقق بخشد: یعنی ارز دیجیتالی که مبتنی بر کالا(بنزین) است و در تجارت مرزی با کشورهای منطقه مقبولیت می‌یابد." کارشناس نویسنده این مطلب حتی "سرمایه‌گذاری درخرید و نگهداری سهمیه" را، "یک سرمایه‌گذاری جذاب ومصون از تورم برای مردم" دانسته است [۱۹].

یکی از اعضای کمیسیون انرژی اتاق بازرگانی، با اشاره به طرح جدید عرضه یارانه بنزین اظهار داشت: "اجرای این طرح اقدام خوبی است، اما پایلوت آن باید در قشم انجام می‌شد نه کیش. زیرا یکی از هدف‌های این طرح جلوگیری از قاچاق سوخت بوده و قشم نیز یکی از مناطق قاچاق است و این گامی در راستای جلوگیری از قاچاق خواهد بود. وی با طرح این سوال که چرا باید در مناطق آزاد که مالیات صفر است، یارانه سوخت هم تعلق بگیرد؟ افزود: مابه‌التفاوت سوخت آزاد و یارانه‌ای در این مناطق می‌تواند خرج عمران و توسعه همان منطقه شود، ضمن اینکه از قاچاق هم جلوگیری می‌کند. وی با اشاره به قیمت بنزین در کشورهای دیگر گفت: در حال حاضر در ترکیه قیمت بنزین به نرخ امروز لیتری ۲٤ هزار تومان است، در آمریکا گالنی ٦,۸ دلار (لیتری ۲ دلار)، افغانستان و پاکستان لیتری ۲۲ هزار تومان است. همین تفاوت نرخ با همسایگان قاچاق سوخت را در کشور گسترش داده که امیدواریم با اصلاحی که از این نقطه شروع شده و به کل کشور تسری پیدا می‌کند، چالش‌های ساختاری توزیع یارانه و همچنین قاچاق را حل کند [۱۸]

جمع‌بندي نظرات

با درنظر گرفتن جميع نظرات مسئولان، كارشناسان و مردم به طور كلی می‌توان دلايل موافقان و مخالفان طرح "بنزين براى همه" را به شرح شكل ۱ بيان نمود.

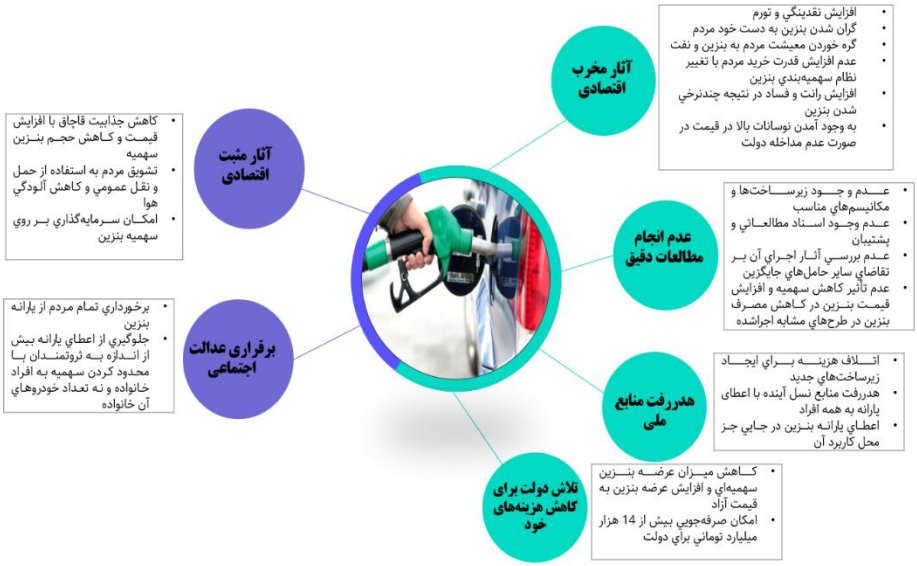

شكل ۱: جمع‌بندی دلايل موافقان و مخالفان طرح "بنزين براى همه"

با توجه به نكات مبهم فراوان در اين طرح نمی‌توان به‌درستی قضاوت كرد كه عواقب اين طرح چه خواهد بود و چه مشابهت‌ها و تفاوت‌هايی با حذف بخشی از يارانه بنزين دارد. نخستين سؤال اينكه دريافت‌كننده سهميه بنزين به چه قيمتی می‌تواند بنزين خود را به فروش برساند؟ در پاسخ به اين پرسش گفته شده است قيمت فروش بنزين بر اساس عرضه-تقاضا و در واقع در يک بازار متشكل تعيين می‌شود. حتی بر فرض صحت، باز هم ابهامات بسياری وجود دارد. مثلا آيا اشخاص فاقد خودرو می‌توانند بنزين دريافتی خود را نه استفاده كنند و نه

بفروشند و بازار عرضه را به‌منظور افزایش قیمت در بازار متشکل فرضی تنگ کنند؟ یا محدودیت زمانی برای استفاده از بنزین وجود دارد؟ بنا بر گفته مقام‌های رسمی هرکس که بنزین خود را نفروشد، خودبه‌خود در سامانه ارزش ریالی آن را دریافت می‌کند اگر هم قرار است قیمت بنزین همان ۱۵۰۰ یا ۳۰۰۰ تومان باشد، در آنصورت عددی بین ۲۲۵۰۰ تا ٤٥ هزار تومان به هر فرد اختصاص خواهد یافت که نمی‌توان در شرایط اقتصادی کنونی تأثیر در وضع معیشت مردم داشته باشد [۲۰].

اما جدای از سؤالاتی که درباره میزان سهمیه وجود دارد، شاید قسمتی که مربوط به باقی بنزین مورد نیاز است مهم‌تر باشد. در این زمینه اعداد و ارقامی نیز در رسانه‌ها منتشر شده که قابل اتکا نیستند ؛ با این وجود طبق گزارش خبرگزرای مهر مصرف روزانه بنزین ایران حدود ۸۵ میلیون لیتر است و بنا بر این طرح اگر به هر فرد ماهی ۱۵ لیتر بنزین (نیم‌لیتر در روز) تعلق بگیرد، کل سهمیه بنزینی که روزانه دولت به ۸۳ میلیون شهروند ایرانی تحویل خواهد داد، ٤١ میلیون لیتر خواهد بود. اما مابقی آن یعنی روزانه قریب ٤٤ میلیون لیتر به چه قیمتی به فروش می‌رسد مشخص نیست. بعضی احتمال داده‌اند به قیمت فوب خلیج فارس که قیمتی بالاتر از ۲۰ هزار تومان است محاسبه خواهد شد؛ خبری که تاکنون در حد شایعه است و مقام‌های رسمی نیز آن را تکذیب می‌کنند و می‌گویند هیچ‌گونه افزایش قیمتی در کار نیست [۲۰].

با مرور مجدد همه این مطالب روشن است نه تنها مردم بلکه بعضی مسئولان و مجلسیان هم اطلاع دقیق و روشنی از ابعاد طرح «بنزین برای همه» ندارند و کسی نمی‌داند جزئیات طرحی که در جلسه سران قوا برای بنزین مصوب شده چیست.

نحوه خریدوفروش سهمیه بنزین به هر شهروند هم مسئله دیگری است که کارشناسان اقتصادی به‌عنوان ابهام در این طرح به آن اشاره کرده‌اند و معتقدند می‌تواند نظام عرضه و تقاضای سوخت را به هم بزند. از سوی دیگر روشن نیست آیا تغییر نظام عرضه بنزین مانند تغییر قیمت حامل‌های انرژی نیاز به مصوبه مجلس دارد یا نه؟ اگر نیاز به این مصوبه دارد

باتوجه‌به پیش‌بینی نشدن بار هزینه و یا درآمد آن در بودجه ۱۴۰۱، چه سهمیه بنزین طبق اعلام بدون تغییر قیمت، ۱۵ لیتر برای هر شهروند باشد که درآمد مازاد برای دولت خواهد داشت، چه ۲۰ لیتر باشد که بار مالی اضافه پیش‌بینی‌نشده برای دولت دارد، چگونه بدون اطلاع کامل مجلس انجام آن شدنی خواهد بود؟

در پاسخ به سؤال نخست متولیان امر ادعا می‌کنند که قیمت فروش بنزین بر اساس نظام متشکل عرضه و تقاضا در بازار تعیین می‌شود. مسئله‌ای که باتوجه‌به وضعیت بازارهای دیگری که نظام عرضه و تقاضا در آن بر اساس تنظیم دولتی انجام می‌شود، مانند بازار ارز و برخی اقلام اساسی، نمی‌توان امیدوار بود که بازار متشکل و قابل‌کنترل مدنظر دولت برای سوخت شکل‌گرفته و قابل‌کنترل باشد. از طرف دیگر شرط مبادله و پس‌انداز سهمیه بنزین و تبدیل‌شدن آن به دارایی قابل خرید و فروش برای مردم، دیگر به‌طور قانونی اختیار تبدیل خودسرانه آن به ارزش ریالی را از دولت می‌گیرد. بعضی در این میان معتقدند «سرمایه‌گذاری در خرید و نگهداری سهمیه» خود جذاب و مصون از تورم برای مردم است، اما بدون درنظرگرفتن نظر مجلس و در شرایطی که مردم و کارشناسان و حتی بسیاری از مقامات عالی اقتصادی دولت نیز تعریف مشخصی از این طرح ندارند، بیشتر به نظر می‌آید نگاه نظام به یارانه سوختی که در حال حاضر پرداخت می‌شود، پول ازکف‌رفته حکومت است که با طرحی مرحله‌ای و پله‌پله باید شرایط لازم برای بازگشت آن به جیب دولت فراهم شود [۱٤].

از طرفی اگر قرار باشد که سهمیه خانوارهای ۲نفره و ۳ نفره با خانوارهای ٤ نفره مساوی و به میزان ٦۰ لیتر در ماه باشد، این اقدام نقض فلسفه اصلی طرح «عدالت بنزینی» است. براساس آمارهای رسمی، حدود ٦۰درصد خانوارهای کشور زیر ٤ نفر هستند و فقط ٤۰ درصد خانوارها ٤ نفره یا بیش از ٤ نفر هستند. چنین تغییری به معنای انتقال حق خانوارهای ٤ نفره و بزرگ‌تر به خانوارهای ۲ نفره و ۳ نفره است. به عبارت دیگر، بی‌عدالتی موجود در وضعیت

فعلی که سهمیه بنزین به خودروداران اختصاص می‌یابد با این تغییر، در وضعیت جدید هم به نوعی ادامه خواهد یافت [۲۱].

از سوی دیگر در ابتدای اعلام این طرح تغییرات پیاپی در رابطه با میزان و نحوه اختصاص سهمیه را شاهد بودیم. نکته مهم در رابطه با این تغییرات این است که اگر قرار است این طرح با اظهارنظرهای شخصی و نظرهای غیرکارشناسی یک شبه دچار تغییر شود یا تبصره‌هایی بر آن تحمیل شود، به نظر عدم‌اجرای آن نسبت به اجرای آن ارجحیت دارد.

از نگاه کارشناسان، کاهش سهمیه پیش‌بینی شده، تغییر واحد مرجع جمعیت، نقض اصل عادلانه بودن، تبعیض میان افراد مجرد و خانواده‌های یک نفره و احتمال تغییرات خلق‌الساعه و تبصره‌هایی که می‌تواند طرح را از هدف خود دور کند مهم‌ترین نگرانی‌هاست. در صورتی که در فضایی غیرشفاف بتوان تغییرات خلق الساعه در طرح انجام داد، باید در اجرای آن دست نگه داشت. این تغییرات هدف اولیه طرح یعنی ایجاد عدالت را با چالش روبه‌رو می‌کند. اگرچه به نظر می‌رسد که طرح اولیه عدالت بنزینی می‌توانست گام نخست عدالت یارانه‌ای باشد، اما به نظر می‌رسد که تصمیمات یک‌شبه به این طرح آسیب خواهد رساند. به همین دلیل شفافیت و یکپارچگی تصمیمات این بخش از اهمیت بالایی برخوردار است [۲۱].

راهکار سیاستي

همانطور که پیش از این اشاره شد، تغییر نظام سهمیه‌بندی بنزین، مقدمه‌ای است برای اجرای طرح‌های افزایش و آزادسازی قیمت بنزین. حتی در صورت عدم افزایش رسمی قیمت بنزین، کاهش حجم بنزین سهمیه‌ای برای هر خودرو، به نوبه خود بدین معناست که صاحبان خودور باید بخش بیشتری از بنزین موردنیاز خود را از طریق بنزین آزاد تهیه کنند. بنابراین در هر صورت، طرح دولت منجر به افزایش هزینه تأمین بنزین در سبد هزینه‌های خانوار خواهد شد. از آنجایی که مطابق تجربه‌های قبلی تنها افزایش قیمت بنزین بدون اصلاح

بخش‌های دیگر اقتصاد، پیامدی جز تورم، نارضایتی و آشوب نداشته است. از این رو راهکارهایی که در این بخش ارائه خواهد شد بیش از آنکه متوجه موضوع سهمیه‌بندی و یارانه بنزین باشد، متوجه اصلاح ساختار اقتصادی کشور است. چرا که در این صورت می‌تواند در فضایی باثبات به سمت کاهش یا حذف یارانه حامل‌های انرژی حرکت کرد.

تقدم مسائل كلان اقتصاد به شوك‌درماني

تکرار خطاهای اقتصادی گذشته و راهکارهای شکست‌خورده قبلی، گرچه با ظاهری جدید (مانند طرح بنزین برای همه)، این موضوع را نشان می‌دهد که دولت رویکردهای کوته‌نگرانه و خرید محبوبیت را نشانه گرفته است و نگاه‌های توسعه‌ای و مسائل کلان اقتصادی در حال حاضر برای دولت در اولویت نیست. چنین نگاهی سبب خواهد شد تا در میان مدت کل کشور از این مسئله آسیب ببیند [۲۲]. بنابراین لازم است تا پیش از پرداختن به مسائل خرد اقتصاد، ابتدا نگاه کلان به مسائل اقتصادی وجود داشته باشد تا وضعیت اقتصادی کشور به یک ثبات نسبی دست پیدا کند. در صورت وجود ثبات و پایداری و به شرط فراهم آوردن مقدمات است که می‌توان طرح‌های چالش برانگیزی مانند کاهش یا حذف یارانه حامل‌های انرژی را با کمترین پیامد منفی اجرایی نمود.

در حقیقت به نظر می‌رسد دولت در حال حاضر تنها به فکر عبور از مشکلات، مسائل و بحران‌های روزمره است در حالیکه باید دارای یک نقشه راه و برنامه بلندمدت برای حل چالش‌های اقتصاد کلان باشد.

اتخاذ سياست مناسب ارزي

از آنجایی که قیمت انواع حامل‌های انرژی به دلار سنجیده می‌شود، هرگونه آزادسازی و افزایش قیمت بنزین تا سقف قیمت بازارهای منطقه‌ای مانند فوب خلیج فارس، مستلزم این

نکته است که ارز ملی دچار نوسانات شدید نشود. تا زمانی که چشم‌انداز باثباتی برای نرخ ارز ملی نتوان متصور شد، نباید به این سمت رفت که هزینه زندگی مردم را به قیمت دلار گره زد. بنابراین پیش از هرگونه اقدام برای افزایش قیمت بنزین و رفتن به سوی بازارهای آزاد می‌بایست سیاست‌های مناسبی برای ایجاد ثبات در نرخ ارز و جلوگیری از نوسانات شدید آن اتخاذ شود.

افزایش قدرت خرید مردم

موضوعی که باید پیش از کاهش یا حذف یارانه‌های بنزین به آن اشاره کرد اینست که یارانه تنها در مورد بنزنی اعطا نمی‌شود، بلکه یکی از مهمترین حوزه‌هایی که در آن یارانه پرداخت می‌شود، بازار کار است. قیمت پایین حداقل دستمزد در ایران، که هیچ تناسبی با معیارهای بازارهای بین‌المللی، منطقه‌ای و حتی کشورهای همسایه ندارد، در واقع یارانه‌ای است که دولت به تولیدکنندگان وعموماً سرمایه‌داران، از جیب مردم پرداخت می‌کند. قبل از کاهش یا حذف یارانه مرتبط با کالا، به منظور جلوگیری از کاهش قدرت خرید مردم، ابتدا باید یارانه مربوط به بازار کار حذف شود و قیمت حداقل دستمزد به سطح قیمت‌های بین‌المللی نزدیک شود تا بتوان قیمت کالاها و حامل‌های انرژی را نیز افزایش داد یا به قیمت‌های آزاد نزدیک کرد.

برقراري عدالت از مسيرهاي مناسب

یکی از دلالیلی که موافقان این طرح بسیار روی آن تأکید دارند، امکان برقراری عدالت از طریق اعطای ۵ لیتر بنزین ۱۵۰۰ تومانی به تمام مردم است. این درحالیست که ۲۲۵۰۰۰ تومان در ماه عملاً نمی‌تواند دردی از مشکلات معیشتی دهک‌های پایین جامعه را حل کند. حتی اگر بنزین را به قیمت‌های بین‌المللی به فروش برسانند به دلیل عدم وجود شرایط باثبات اقتصادی و عدم ثبات ارز و دلایل دیگری که پیش از این اشاره شد، افزایش نرخ تورم در

نهایت سبب خواهد شد که قدرت خرید این خانورها کاهش یابد. به منور برقرارای هدالت بهترین راه اخذ عوارض و مالیات از افراد و خانوارهایی که دارای چندین خودرو هستند، اخذ مالیات بر عایدی سرمایه از سرمایه‌داران و سوداگران، جلوگیری از فرارهای مالیاتی و ... است. در این صورت دولت می‌تواند از درآمدی که از این طریق کسب کرده است در راستای توسعه زیرساخت‌ها و ایجاد اشتغال و افزایش قدرت خرید مردم استفاده کند. در این صورت می‌توان پس از فراهم اوردن شرایط به سمت کاهش یارانه حامل‌های انرژی حرکت کرد.

ساخت/واردات خودروهاي كم مصرف

برخی از حامیان این طرح از افزایش روزافزون مصرف بنزین به‌عنوان یکی از دلایل اجرای طرح بنزیم برای همه نام می‌برند. این درحالیست که اکثر اقتصادادنان اعتقاد دارند، بازار بنزین یک بازار کم کشش است و با افزایش قیمت نمی‌توان از تقاضای آن کاست، کمااینکه در تقاضای بنزین پس از یک کاهش گذار ناشی از افزایش قیمت سال ۱۳۹۸ و بحران کرونا، روند افزایشی خود را از سر گرفته است. اصلی‌ترین راه حل کاهش مصرف بنزین را باید در بهینه‌سازی مصرف سوخت خودروهای کشور جستجو کرد. با کاهش متوسط مصرف خودروهای سبک از ۸ لیتر در هر ۱۰۰ کیلومتر فعلی به متوسط جهانی آن یعنی ۵,۵ لیتر می‌توان روزانه تا ۳۰ میلیون لیتر در مصرف بنزین صرفه‌جویی کرد. سپس دولت می‌تواند درآمد حاصل از صادرات بنزین صرفه‌جویی شده را صرف توسعه زیرساخت‌ها و اشتغال کند.

لزوم اجراي اقدامات مقدماتي و ملزومات کاهش یا حذف یارانه حامل‌هاي انرژي

هر طرح اصلاحی دارای مقدمات و ملزوماتی است که اجرای موفق طرح‌ها منوط به فراهم آوردن آن مقدمات وملزومات است. در راهکارهای ارائه شده در بالا چندین پیش شرط اصلاح یارانه بنزین و به طور کلی یارانه حاملهای انرژی مورد بررسی قرار گرفت. لازم به ذکر تجربه کشورهای مختلف در زمینه حذف یارانههای انرژی نشان می‌دهد که هر کجا دولت شتاب‌زده عمل کرده است، طرح‌ها به شدت شکست خورده‌اند مانند تجربه کشورهای مکزیک و شیلی در بخش برق و کشوراندونزی در بخش سوخت. بررسی تجربه موفق در حذف و اصلاح یارانه حامل‌های انرژی نشان می‌دهد دولت در آن کشورها از یک استراتژی جامع با اهداف صرح بلندمدت، رعایت افزایش تدریجی و مرحله به مرحله قیمت‌ها و در نظر گرفتن اقدامات حمایتی برای دهک‌های پایین جامعه برخوردار بودند [۲۳].

نتیجه‌گیري

در گزارش حاضر با بررسی نظرات کارشناسان و مسئولین کشور در ارتباط با طرح بنزین برای همه سعی شد تا دسته‌بندی صریح و مشخصی از دلایل مخالفت و موافقت با این طرح صورت گیرد. در این راستا ٤ دلیل اصلی برای مخالفت با این طرح شناسایی شد:

۱. **آثار مخرب اقتصادی:** افزایش نقدینگی، گره خوردن معیشت مردم به بنزین، افزایش رانت و فساد و ...

۲. **عدم انجام مطالعات دقیق امکان سنجی و عدم توجه به نتایج و پیامدهای اجرای طرح‌های مشابه:** عدم و جود زیرساخت‌ها و مکانیسم‌های مناسب، عدم وجود اسناد مطالعاتی و پشتیبان، عدم بررسی آثار اجرای آن بر تقاضای سایر حامل‌های جایگزین و ...

۳. **هدررفت منابع ملی:** اتلاف هزینه برای ایجاد زیرساخت‌های جدید بدون توجه به نتایج اجرا و آسیب‌شناسی طرح‌های دولت‌های قبل، اعطای یارانه به همه افراد منجر به هدررفت منابع نسل آینده خواهد شد، اعطای یارانه بنزین در جایی جز محل کاربرد آن و ...

٤. **تلاش دولت برای کاهش هزینه‌های خود:** کاهش میزان عرضه بنزین سهمیه‌ای و افزایش عرضه بنزین به قیمت آزاد

دلایل موافقت با این طرح نیز به طور در دو گروه قابل دسته‌بندی است:

۱. برقراری عدالت اجتماعی: برخورداری تمام مردم از یارانه بنزین، جلوگیری از اعطای یارانه بیش از اندازه به ثروتمندان با محدود کردن سهمیه به افراد خانواده و نه تعداد خودروهای آن خانواده

۲. آثار مثبت اقتصادی: کاهش جذابیت قاچاق با افزایش قیمت و کاهش حجم بنزین سهمیه، تشویق مردم به استفاده از حمل و نقل عمومی و کاهش آلودگی هوا و ..

طبق بررسی‌های صورت‌گرفته دلایل مخالفت با این طرح نسبت به دلایل موافقت با آن بسیار بیشتر است. از طرفی اکثر موافقان این طرح نیز با افزایش قیمت بنزین مخالف هستند. این درحالیست که به نظر می‌رسد تغییر نظام سهمیه‌بندی، حتی اگر مقدمه‌ای برای افزایش قیمت بنزین نباشد، خود به خود باعث افزایش هزینه‌های خانوار در حوزه حمل و نقل خواهد شد. از این رو پس از بررسی دلایل موافقت و مخالفت با طرح بنزین برای همه راهکارهای سیاستی جهت کاهش یارانه حامل‌های انرژی با کمترین پیامد منفی و(نیز جهت رفع دلایل موافقان این طرح بدون افزایش قیمت بنزین) به شرح زیر ارائه شد:

۱. تقدم مسائل کلان اقتصادی به شوک درمانی

۲. اتخاذ سیاست مناسب ارزی؛ ایجاد ثبات در نرخ ارز

۳. افزایش قدرت خرید مردم از طریق افزایش حداقل دستمزد به سطح بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی
٤. برقرارای عدالت از مسیرهای صحیح
٥. لزوم ساخت/واردات خودروهای کم مصرف
٦. لزوم توجه به مقدمات و ملزومات اجرای طرح‌های کاهش یارانه‌های انرژی

در هر صورت به نظر می‌رسد بدون داشتن یک نگاه همه جانبه به کل اقتصاد نمی‌توان راه‌حل مناسبی برای کنترل مصرف انواع سوخت‌ها به‌خصوص بنزین داد. آزادسازی و افزایش قیمت بنزین بدون اتخاذ سیاست ارزی درست و صحیح و بدون حفظ ثبات ارزش ارز ملی مطمئنا امکان‌پذیر نخواهد بود و مانند گذشته موجی از ناآرامی‌های اجتماعی و تورم و گرانی را در پی خواهد داشت. از این رو شایسته است، دولت به جای آنکه به فکر راه‌حلهای کوتاه مدت و مسکّن مانند برای کاهش هزینه‌های خود، که منجر به افزایش هزینه‌های تأمین معیشت مردم خواهد شد، باشد، اقدامات موردنیاز جهت رونق کسب و کار در داخل و افزایش مبادلات تجاری با کشورهای دیگر را هدف اصلی خود قرار دهد تا از این طریق به افزایش رشد اقتصادی و ثبات ارز ملی کمک کند. پس از اطمینان برقراری ثبات در اقتصاد کشور می‌توان اصلاحات مربوط به یارانه‌های انرژی مرحله به مرحله اجرا کرد.

مسلماً پیمودن مسیری که پیش از این نیز چندین بار توسط دولت‌های گذشته اتخاذ شده است، نمی‌تواند نتیجه‌ای غیر از آنچه که تاکنون دیده‌ایم، داشته باشد.

مراجع

۱. عباسي, ف. واکنش به نامه محرمانه لو رفته درباره بنزین | مداوم بنزین را در چشم مردم می‌کنیم | ابتدا نظام حقوق و دستمزد اصلاح شود. ۱٤۰۰;
Available from:
https://www.hamshahrionline.ir/news/644606/%D9%88%D8%A7%D

A%A9%D9%86%D8%B4-%D8%A8%D9%87-
%D9%86%D8%A7%D9%٨٥%D9%87-
%D9%85%D8%AD%D8%B1%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%87-
%D9%84%D9%88-%D8%B1%D9%81%D8%AA%D9%87-
%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-
%D9%85%D8%AF%D8%A7%D9%88%D9%85-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%B1%D8%A7-
%D8%AF%D8%B1.

٢. جهرمي, ع.ب. جزييات طرح جديد دولت درباره بنزين. ١٤٠٠;
Available from:
https://www.sobhshod.ir/news/5641/%D8%AC%D8%B2%D9%8A%D
9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-
%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF-
%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-
%D8%AF%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D9%87-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%D9%8A%D9%86.

٣. لواساني, م. ١٤٠٠;
Available from:
https://www.khabaronline.ir/news/1587027/%D8%B1%D9%88%D9%
86%D9%85%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%A7%D8%B2-
%D8%B3%DB%8C%D8%A7%D8%B3%D8%AA-
%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86%DB%8C-
%D8%AF%D9%٨٨%D9%84%D8%AA-
%D9%82%DB%8C%D9%85%D8%AA-
%D8%B3%D9%88%D8%AE%D8%AA-
%D8%AA%D8%BA%DB%8C%DB%8C%D8%B1-%D9%85%DB%8C-
%DA%A9%D9%86%D8%AF.

٤. سالاري, ج. جزييات طرح تغيير سهميه‌بندى بنزين اعلام شد. ١٤٠٠;
Available from: https://donya-e-eqtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B-٤
%D8%B3%D8%A7%DB%8C%D8%AA-
%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%86-62/3829195-
%D8%AC%D8%B2%DB%8C%DB%8C%D8%A7%D8%AA-
%D8%B7%D8%B1%D8%AD-

%D8%AA%D8%BA%DB%8C%DB%8C%D8%B1-
%D8%B3%D9%87%D9%85%DB%8C%D9%87-
%D8%A8%D9%86%D8%AF%DB%8C-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-
%D8%A7%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%85-%D8%B4%D8%AF.

۵. حسنوند, ف. طرح جدید دولت برای بنزین در حد یک ایده ناقص است. ۱٤۰۰;
Available from:
https://www.salameno.com/news/55320783/%D8%B7%D8%B1%D8
%AD-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-
%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-
%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-
%D8%A8%D9%%٨٦D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%AF%D8%B1-
%D8%AD%D8%AF-%DB%8C%DA%A9-
%D8%A7%DB%8C%D8%AF%D9%87-
%D9%86%D8%A7%D9%82%D8%B5-%D8%A7%D8%B3%D8%AA.

٦. تشکیل بازاری برای خرید و فروش سهمیه بنزین/ماجرا چیست؟. ۱٤۰۰;

Available from:
https://www.smtnews.ir/article/%D8%AA%D8%B4%DA%A9%DB%8C
%D9%84-%D8%A8%D8%A7%D8%B2%D8%A7%D8%B1%DB%8C-
%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-
%D8%AE%D8%B1%DB%8C%D8%AF-%D9%88-
%D9%81%D8%B1%D9%88%D8%B4-
%D8%B3%D9%87%D9%85%DB%8C%D9%87-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-
%D9%85%D8%A7%D8%AC%D8%B1%D8%A7-
%DA%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA

۷. یارانه بنزین فقط در کیش و قشم به افراد داده می شود/قیمت بنزین افزایش نمی یابد. ۱٤۰۰;
Available from:
https://www.asianews.ir/fa/newsagency/7292/%D9%88%D8%A7%D
8%B1%DB%8C%D8%B2-
%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-
%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-

%D9%85%D8%A7%D9%86%D9%86%D8%AF-%DA%AF%D8%B0%D8%B4%D8%AA%D9%87.

۸. حسن‌تاش, غ. طرح جدید بنزین، کلک زدن به مردم است. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.tabnak.ir/fa/news/1096002/%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%DA%A9%D9%84%DA%A9-%D8%B2%D8%AF%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D9%85%D8%B1%D8%AF%D9%85-%D8%A7%D8%B3%D8%AA.

۹. مردم دلال بنزین می‌شوند؟/ اجناس را گران می‌کنیم که یارانه دهیم. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.sarpoosh.com/economy/finance-news/finance-news1400100880.html.

۱۰. دولت با طرح بنزيني بر مشكلات مردم و تورم مي‌افزايد. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.mosalasonline.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%DA%AF%D9%88%DA%AF%D9%84-%D9%86%DB%8C%D9%88%D8%B2-34/107535-%DB%8C%D9%88%D8%B3%D9%81%DB%8C%D8%A7%D9%86-%D9%85%D9%84%D8%A7-%D8%AF%D9%88%D9%٨٤%D8%AA-%D8%A8%D8%A7-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86%DB%8C-%D8%A8%D8%B1-%D9%85%D8%B4%DA%A9%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D9%85%D8%B1%D8%AF%D9%85-%D8%AA%D9%88%D8%B1%D9%85-%D9%85%DB%8C-%D8%A7%D9%81%D8%B2%D8%A7%DB%8C%D8%AF.

۱۱. واکنش جایگاه‌داران به طرح بنزینی دولت/ ۳۵ درصد به یارانه‌بگیران سوخت اضافه می‌شود؟. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.khabaronline.ir/news/1588113/%D9%88%D8%A7%DA%A9%D9%86%D8%B4-%D8%AC%D8%A7%DB%8C%DA%AF%D8%A7%D9%87-%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86%DB%8C-

%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA-%DB%B3%DB%B5-%D8%AF%D8%B1%D8%B5%D8%AF-%D8%A8%D9%87-%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-%D8%A8%DA%AF%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86.

۱۲. واکنش‌ها به طرح جدید سهیمه‌بندی بنزین؛ ۲۰ لیتر به ازای کد ملی. ۱٤۰۰;
Available from: https://www.dw.com/fa-ir/%D9%88%D8%A7%DA%A9%D9%86%D8%B4%D9%87%D8%A7-%D8%A8%D9%87-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%B3%D9%87%DB%8C%D9%85%D9%87%D8%A8%D9%86%D8%AF%DB%8C-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%DB%B2%DB%B0-%D9%84%DB%8C%D8%AA%D8%B1-%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D8%B2%D8%A7%DB%8C-%DA%A9%D8%AF-%D9%85%D9%84%DB%8C/a-60232351.

۱۳. اختصاص سهمیه بنزین به افراد دست دولت را در مدیریت انفال می‌بندد. ۱٤۰۰;
Available from: https://masireqtesad.ir/126981./

۱٤. معمار, د. طرح یارانه بنزین برای همه، برنامه دست بردن پنهانی در جیب مردم. ۱٤۰۰;

Available from:
https://www.independentpersian.com/node/203831/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF/%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%87%D9%85%D9%87%D8%8C-%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D8%AF%D8%B3%D8%AA-%D8%A8%D8%B1%D8%AF%D9%86-%D9%BE%D9%86%D9%87%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%DB%8C%D8%A8-%D9%85%D8%B1%D8%AF%D9%85

۱۵. جزییات طرح جدید دولت درباره بنزین اعلام شد؛ یارانه بنزین برای همه ایرانیان. ۱٤۰۰;

Available from: https://www.magiran.com/article/4250523.

۱۶. چالش‌های طرح جدید یارانه بنزین تشریح شد/ پیش‌شرط‌های موفقیت طرح بنزین برای همه چیست؟. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.ilna.news/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%DB%8C-4/1173702-%DA%86%D8%A7%D9%84%D8%B4-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%AA%D8%B4%D8%B1%DB%8C%D8%AD-%D8%B4%D8%AF-%D9%BE%DB%8C%D8%B4-%D8%B4%D8%B1%D8%B7-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D9%85%D9%88%D9%81%D9%82%DB%8C%D8%AA-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%87%D9%85%D9%87-%DA%86%DB%8C%D8%B3%D8%AA.

۱۷. قیمت بنزین بالا می رود؟. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.iscanews.ir/news/1123166/%D9%82%DB%8C%D9%85%D8%AA-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D8%A7-%D9%85%DB%8C-%D8%B1%D9%88%D8%AF.

۱۸. این افراد از طرح جدید بنزین سود خواهند برد+جزییات. ۱۴۰۰;
Available from: https://www.moniban.news/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%DB%8C-4/57466-%D8%A7%DB%8C%D9%86-%D8%A7%D9%81%D8%B1%D8%A7%D8%AF-%D8%A7%D8%B2-%D8%B7%D8%B1%D8%AD-%D8%AC%D8%AF%DB%8C%D8%AF-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%B3%D9%88%D8%AF-%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%87%D%٨٦%٩D8%AF-%D8%A8%D8%B1%D8%AF-%D8%AC%D8%B2%DB%8C%DB%8C%D8%A7%D8%AA.

۱۹. شروط موفقیت بنزین شهروندی. ۱۴۰۰;

Available from: https://donya-e-eqtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%AE%D8%A8%D8%B1-64/3827416-%D8%B4%D8%B1%D9%88%D8%B7-%D9%85%D9%88%D9%81%D9%82%DB%8C%D%٨AA-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%88%D9%86%D8%AF%DB%8C.

۲۰. «بنزین برای همه» یا بودجه برای دولت؟. ۱٤۰۰;

Available from: https://sharghdaily.ir/fa/Main/Detail/303425/%E2%80%8C%C2%AB%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%87%D9%85%D9%87%C2%BB-%DB%8C%D8%A7-%D8%A8%D9%88%D8%AF%D8%AC%D9%87-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%AA%D8%9F.

۲۱. لغزش در عدالت بنزینی. ۱٤۰۰;

Available from: https://donya-e-eqtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%B3%DB%8C%D8%A7%D8%B3%D8%AA-%DA%AF%D8%B0%D8%A7%D8%B1%DB%8C-100/3829440-%D9%84%D8%BA%D8%B2%D8%B4-%D8%AF%D8%B1-%D8%B9%D8%AF%D8%A7%D9%84%D8%AA-%D8%A8%D9%86%D8%B2%DB%8C%D9%86%DB%8C.

۲۲. روایت فرشاد مومنی از حقایق وحشتناک اقتصاد ایران. ۱٤۰۰;

Available from: http://www.ensafnews.com/25%/٧٦٤٦D8%B1%D9%88%D8%A7%DB%8C%D8%AA-%D9%81%D8%B1%D8%B4%D8%A7%D8%AF-%D9%85%D9%88%D9%85%D9%86%DB%8C-%D8%A7%D8%B2-%D8%AD%D9%82%D8%A7%DB%8C%D9%82-%D9%88%D8%AD%D8%B4%D8%AA%D9%86%D8%A7%DA%A9-%D8%A7%D9%82%D8%AA./

۲۳, ۲۲ تجربه در اصلاح یارانه انرژي. ۱٤۰۰;

Available from: https://donya-e-eqtesad.com/%D8%A8%D8%AE%D8%B4-%D8%B5%D9%86%D8%B9%D8%AA-%D9%85%D8%B9%D8%AF%D9%86-3/3418285-%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%A8%D9%87-%D8%AF%D8%B1-

%D8%A7%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AD-
%DB%8C%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%87-
%D8%A7%D9%86%D8%B1%DA%98%DB٨%C.

اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران وابسته به پژوهشکده مطالعات فناوری ریاست‌جمهوری، به عنوان یک کانون تفکر تخصصی در حوزه انرژی و منابع در کشور، به منظور ارتقای سطح کیفیت تصمیم‌سازی و اثرگذاری بر فرآیند تصمیم‌گیری در زمینه تدوین سیاست‌های بخش انرژی و منابع تاسیس شده است. این اندیشکده با رویکرد مسئله محوری ضمن تشخیص موضوعات کلیدی بخش انرژی و منابع، آسیب‌شناسی آنها را در دستورکار خود قرار داده و درنهایت به تصمیم‌گیران این عرصه راهکارهای سیاستی را پیشنهاد می‌دهد.

با توجه به اهمیت بخش انرژی در کشور و ضرورت ارائه راهبردهای تجویزی و عملیاتی برای توسعه این بخش، اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران قالبی با عنوان «سیاست‌نامه» طراحی کرده است. «سیاست‌نامه» نوشتاری است که پس از بیان یکی از مسائل بخش انرژی در کشور به ارائه‌ی راهبردها و راهکاری سیاستی جهت اصلاح آن مسأله می‌پردازد و امید دارد گامی اثربخش جهت اعتلای نظام جمهوری اسلامی ایران بردارد.

اندیشکده حکمرانی انرژی و منابع ایران